

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilo jugoslovanskega učiteljstva.

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani, Franciškaška ulica 6.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatve je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsak petek popoldne. Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.

Vse leto velja . . . 10.— K
pol leta . . . 5.—
četrt leta . . . 2:50
posamezna številka po 20 h.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto. Priloge poleg poštnine 15 K.

Za oznanila je plačati od enostopne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 30 h
dvakrat . . . 25
trikrat . . . 20
za nadaljna uvrščanja od petit-vrste po 10 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine

Prihodnja številka „Učiteljskega Tovariša“ izide dne 27. dec. 1918.

Zaveza jugoslovanskega učiteljstva.

V petek, dne 27. t. m., bo v dvorani mestnega magistrata v Ljubljani

seja upravnega odbora
z začetkom ob osmih zjutraj.

DNEVNI RED:

1. Nagovor predsednikov.
2. Poročila članov vodstva.
3. Naš položaj; poročila tov. E. Gangl.
4. Razdružitev deželnih zvez; poročila tov. Juraj Režek.
5. Reorganizacija Zaveze, izprememba pravil; poročila tov. Vil. Rus.
6. Ustanovitve Učiteljskega Sveta; poročila tov. E. Gangl.
7. XXVI. glavna skupščina Zaveze; poročila tov. Jakob Dimnik.
8. Legitimacija za vožnje po železnicah; poročila tov. L. Jelenc.
9. Naš tisk; poročila tov. P. Flerè.
10. Predlogi in nasveti upravnih odbornikov.

Glasom § 11., točka b, Zavezinih pravil so seje upravnega odbora javne, kadar sam drugič ne ukrene. Vse učiteljstvo, ki bo tedaj v Ljubljani, ima torej priliko, da te seje upravnega odbora prisostvuje. Dnevni red je dovolj važen in zanimiv. Tovariše upravne odbornike pozivamo, da se po možnosti seje polnoštevilno udeležijo.

Delegacija je dne 4. septembra t. l. sklenila, naj se o Božiču snidejo na posvetovanje vsi štirje Zavezini odseki, da določijo smernice in način novemu urejanju Zavezinih listov. To posvetovanje se vrši tekoma 27. t. m. ali naslednjega dne. Uro in kraj določijo načelniki odsekov pred sejo upravnega odbora. Navzočnost članov vseh štirih odsekov je torej nujno potrebna.

Vodstvo jugoslovanskega učiteljstva,

v Ljubljani, dne 11. decembra 1918.

Predsednik: Tajnik:
L. Jelenc l. r. Vil. Rus l. r.

Slovenska Šolska Matica
ima dne 27. decembra t. l.

občni zbor
ob dveh popoldne v dvorani mestnega magistrata v Ljubljani.

DNEVNI RED:

1. Pozdrav predsednikov.
2. Tajnikovo poročilo.
3. Blagajnikovo poročilo.
4. O preustroju našega vzgojstva v duhu demokratske Jugoslavije. (Predava predsednik S. Š. M., H. Schreiner).
5. Volitve.
6. Proračun.
7. Nasveti in predlogi.

Vabimo k mnogobrojni udeležbi!

Odbor S. Š. M.

Učiteljstvu z ozemlja, zasedenega od Italijanov.

NAREDBA POVERJENIKA ZA UK IN BOGOČASTJE.

Učiteljem in učiteljicam ljudskih, meščanskih, srednjih in navtiških šol ter moških in ženskih učiteljskih, ki so nastavljeni na javnih šolah in zavodih ozemlja, zasedenega od Italijanov, in ki prebivajo izven demarkacijske črte, tako da ne morejo dobiti svojih službenih prejemkov niti po pošti, niti od davkarij, bo Narodna vlada, oddelek za uk in bogočastje, izplačevala njihove službene prejemke, oziroma primerne podpore na račun teh prejemkov po sledečih načelih:

1. Učitelji in učiteljice ljudskih in meščanskih šol iz kranjskih šolskih okrajev naj se zglase s svojim naslovom in potrdilom županstva, da res v dotični občini bivajo, osebno ali pismeno pri deželnem knjigovodstvu v Ljubljani.

Navedejo naj tudi, kdaj so zadnjič prejeli svoje plačo.

Deželno knjigovodstvo jim bo redno izplačevalo službene prejemke, dokler se njihove službene razmere ne izpremenijo ali se ne povrnejo na službovanje v šolski kraj, ki spada v upravno ozemlje višjega šolskega sveta v Ljubljani.

2. Učiteljstvo vseh vrst z Goriškega in iz Trsta, nadalje učiteljstvo realke in idriji pa naj se javi osebno ali pismeno višjemu šolskemu svetu v Ljubljani.

Navedi mora natančno ime, sedanjí naslov, službeni značaj, prejemke (plača, aktivitetna doklada, stanarinska odškodnina, draginjska, osebna doklada v letnem znesku in v mesečnem znesku, ki je bil zadnjič izplačan.)

Tudi se morajo izkazati s službenimi dokumenti ali zanesljivimi, v Ljubljani poznanimi pričami.

Višji šolski svet bo takim osebam najprej nakazal podporo v približnem znesku trimesečnih službenih prejemkov.

Poverjenik: Dr. Verstovšek.

Pozdrav in odzdrav.

ADRESA NARODNEGA VJEČA REGENTU ALEKSANDRU.

Dne 1. t. m. je bila ob 8. zvečer sprejeta delegacija Narodnega Vječja SHS., ki se je mudila v Beogradu, da prevede ujediničenje s kraljevino Srbijo in Črno goro, od prestolonaslednika in regenta Aleksandra v posebni slavnostni avdijenci, ki so ji prisostvovali tudi srbski ministri Stojan Protić, Ljuba Jovanović ter vojvoda Mišić. V imenu delegacije je pozdravil prestolonaslednika podpredsednik Narodnega Vječja dr. P. a v e l i č in prebral addresso, ki jo je sestavilo Narodno Vječje, s katero se definitivno in za vedno proglašajo popolno državno ujediničenje s kraljevino Srbijo in Črno goro v provizorično državo Slovencev, Hrvatov in Srbov v edinstveno kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev pod vladno dinastije Karagorjevič. Adresa se glasi:

Vaša kraljeva visokost! Čutimo se srečne, da moremo pozdraviti Vašo kraljevo visokost v imenu Narodnega Vječja Slovencev, Hrvatov in Srbov v prestolnici osvobodjene Srbije kot vrhovnega poveljnika zmagonosne narodne vojske, ki je v skupnem boju z vojskami močnih za-

veznikov ustvarila pogoje za uresničenje ogromnega dela za narodno ujediničenje Slovencev, Hrvatov in Srbov, ki so, prožeti z idejo narodnega edinstva, izvedli na teritoriju bivše Avstro-Ogrske monarhije državni preobrat in začasno ustanovili neodvisno narodno državo.

Opirajoč se na veliko načelo demokracije, ki zahteva, naj vsak narod sam odloča o svoji usodi, so izjavili že v objavi Narodnega Vječja z dne 19. oktobra, da želijo in hočejo, da se ujedinijo v enotno narodno državo Slovencev, Hrvatov in Srbov, ki bi obsegala ves sklopljeni etnografski teritorij Jugoslovancev. Da se ta meja udeleži, je sklenilo Narodno Vječje na svoji seji dne 24. novembra, da se proglašajo ujediničenje države Slovencev, Hrvatov in Srbov s Srbijo in Črno goro v eno edinstveno državo ter je izbralo svoje odposlanstvo, ki stopa danes pred Vašo kraljevo visokost, da Vam sporoči ta sklep Narodnega Vječja uradno in v svečani obliki. Sklep Narodnega Vječja je ta, da naj vrši vladarsko oblast na vsem teritoriju sedaj enotne države Slovencev, Hrvatov in Srbov Njegovo Veličanstvo kralj Peter, oziroma v njegovem imenu regent Vaša kraljeva visokost. Sporazumno z vladno Vaše kraljeve visokosti in predstojniki vseh narodnih strank v Srbiji in Črni gori naj se ustvari enotna parlamentarna vlada. Vaša visokost! Želja Narodnega Vječja je, da se sestavi provizorična vlada v sporazumu med Narodnim Vječjem in predstojniki naroda kraljevine Srbije, in da se določi odgovornost državne vlade v smislu modernih parlamentarnih načel temu narodnemu predstavništvu, ki bi morala ostati zbrana, dokler se ne sestane konstituenta, da pride na ta način princip ustavnosti in parlamentarne odgovornosti vlade do popolnega izraza. Iz istega razloga naj bi ostali v veljavi pod kontrolo državne vlade dosežani avtonomni administrativni organi, ki pa morajo biti za svoje uradovanje tudi odgovorni predstavništvu. V tem prehodnem času bi bilo po našem mnenju tudi potrebno, da se ustvari pogoj za končno organizacijo naše edinstvene države. Naša državna vlada bi imela za to poseben nalog, da pripravi konstituento in naj bi bila v smislu predloženega predloga Narodnega Vječja voljena po načelih splošne, enake, direktne, tajne in proporcionalne volilne pravice, ki naj bi se sestala najpozneje šest mesecev po sklenitvi miru. V tem historičnem času, ko stopamo pred Vašo kraljevsko visokost kot predstavniki naroda in vsega teritorija južnih Slovanov v bivši Avstro-Ogrski monarhiji, smo globoko užaloščeni, ker moramo konstatirati, da so veliki in dragoceni deli našega narodnega ozemlja okupirani po četah kraljevine Italije, čeprav je ta zaveznica ententnih držav in čeprav želimo živeti z njo v dobrih in prijateljskih odnosih. Nismo pa pripravljene, priznati opravičenost kakršnegakoli dogovora, pa tudi londonskega pakta ne, po katerem bi bili prisiljeni v nasprotju z narodnim načelom in principom samoodločbe, da odstopimo del našega naroda tuji državi. Posebno opozarjamo Vašo kraljevo visokost, da italijanska okupacijska uprava krši meje in pooblastila, ki so ji dana v pogojih premirja z glavnim poveljništvom bivše avstro-ogrške vojske, že potem, ko je bil ta teritorij proglašen za neodvisen in integralni del države Slovencev, Hrvatov in Srbov, o čemer bomo predložili državi Vaše kraljeve visokosti vse potrebne dokaze. S polnim prepričanjem pa dajemo izraza svoji nadi, da se bo Vaša kraljeva visokost skupno z vsem

našim narodom zavzela, da se definitivne meje naše države uredi tako, da bodo v skladu z našimi etnografičnimi mejami in z načelom narodne samoodločbe, proklamirane od predsednika Zedinjenih držav ameriških Wilsona in od vseh držav sporazuma. Naj živi Njegovo Veličanstvo kralj Peter, naj živi Vaša kraljeva visokost, naj živi ves naš ujediničen srbsko-hrvatski-slovenski narod! Naj živi svobodna ujedinjena Jugoslavija!

ODGOVOR REGENTA ALEKSANDRA.

Na to addresso je podal regent Aleksander naslednji odgovor:

Gospodje odposlanci! Vaš prihod v ime Narodnega Vječja SHS kot predstavitelja široke naše narodne misli in Vaše poročilo o njegovem zgodovinskem sklepu z dne 24. novembra, s katerim se proglašajo narodno edinstvo vsega naroda in vse naše mile mučene slavne domovine, me je napolnilo z veseljem. Priznavajoč to poročilo, sem prepričan, da s tem činom izpolnjujem svojo vladarsko dolžnost, ker s tem dovedemo končno delo do tega, kar so sklenili bratje naše krvi vseh treh imen na obeh straneh Dunava, Save in Drine, kar je bilo pripravljeno še za deda kneza Aleksandra I. blagega spomina in bivšega kneza Mihaela, kar odgovarja željam in pogledom mojega naroda. V imenu Njegovega Veličanstva kralja Petra I. proglašam ujediničenje Srbije z deželami neodvisne države SHS v enotno kraljestvo Srbov, Hrvatov in Slovencev. To redko in historično dejanje naj bo najboljša plača za delovanje Vaše in vseh Vaših tovarišev, ki so s smelimi preobratom vrgli raz sebe tuji jarem. To današnje delo bo najlepši venec na slavnih grobovih mnogih častnikov in vojakov, padlih za svobodo, najlepša veja na grobovih njihovih srečnih vojniških tovarišev, ki so doživeli, da izvojujejo zmago nad vsemi sovražniki z veliko in plemenito pomočjo naših močnih zaveznikov. Vsi so se trudili in žrtvovali, a Vi ste dočakali zmago. Vsi so prihiti k Vam, in Vi ste bili sprejeti, kakor sprejme brat brata. Hvala Vam na takem sprejemu v imenu moje vojske! Hvala Vam na poletu, s katerim izkazuje zaupanje kraljevine Srbiji in njenemu narodu, mojemu vzvišenemu očetu Nj. Veličanstvu Petru I. in meni. Morem zagotoviti Vas in Narodno Vječje, od katerega ste pooblaščen, morem zagotoviti vse Vaše in vse moje brate Slovence, Hrvatov in Srbe, katerih voljo in misel predstavljate, da hočem jaz in moja vlada z vsem, kar predstavlja Srbija in njen narod, vedno in povsod delovati samo z globoko, neomajno ljubeznijo bratskega srca nasproti vsem interesom, nasproti vsem svetinjam, ki so mile duši onih, v katerih imenu ste došli k meni.

V smislu vseh želja in ozirov, ki ste mi jih blagovolili razložiti in s katerimi se jaz in moja vlada popolnoma strinjamo, bo vlada takoj ukrenila, da se čimprej uresniči vse ono, kar ste želeli glede začasne in prehodne dobe do sestanka in kraja delovanja velike ustavodajne skupščine.

Jaz hočem biti kralj samo svobodnim državljanom države Slovencev, Hrvatov in Srbov, ostati hočem vedno zvest vsem ustavnim, parlamentarnim in široko demokratskim načelom, zasnovanim na splošni volilni pravici. Zaradi tega bom prosil Vašega sodelovanja pri poslih vlade, ki bo predstavljala vso zednjeno očetnjavo in bo ta vlada v stalni zvezi najprej z Vami, potem z narodnim zastopstvom, ki bo z njim delovala in mu bo odgovorna.

Z njimi in vsem narodom hoče vlada imeti kot prvo nalogo, da se pobriga, da se meje naše države ujemajo z etnografskimi mejami celokupnega našega naroda. Obejem z Vami imam to pravico in nadejam se, da se bodo naši veliki prijatelji pridružili tej pravici, ker odgovarja načelom, ki so jih sami proglasili in za katere so prelili toliko krvi. Prepričan sem, da se delo osvoboditve sveta ne bo omadeževalo s tem, da se izroči tuji lasti toliko naših čestitih, naprednih in zavednih bratov.

Istotako se nadejam, da bo tem ozirrom dala izraza tudi s svojimi odločitvami sama kraljevina Italija, ki se ima za svoj postanek zahvaliti istim načelom, ki so jih tako sijajno tolmačili s peresom in delom njeni veliki sinovi prošlega stoletja.

Svobodno smemo povedati, da se v spoštovanju vseh načel in ozirov na prijateljstvo italijanski narod ne bo mogel več držati londonskega dogovora, ki je bil podpisan brez nas in katerega nismo nikdar priznali in ki je bil podpisan v času, ko se še ni mislilo na razpad Avstroogrske, in so zato mnogi nekdanji ozirni postali brezpredmetni.

V tem in tudi v vsem drugem, bratje, upam, da bo naš narod za vedno ostal složen in močan, da bo v novo življenje šel vedrega in ponosnega čela, vreden sreče, ki ga čaka. Zato Vas, gospodje delegati, prosim, da mojo vladarsko izjavo in pozdrav poneseite svojim milim bratom širom naše svobodne in ujedinjene Jugoslavije. Živel narod slovenski, hrvatski, srbski! Naj bo za vse čase srečno in slavno naše kraljestvo Slovencev, Hrvatov in Srbov!

Nadzornik Opeka v hiši Gospodovi.

Ali ne veste, da ste tempelj božji in da duh božji v vas prebiva?

I. Kor. 3, 16.

Ako pa kdo oskrni tempelj božji, ga bo Bog končal, zakaj tempelj božji je svet, kar ste vi!

I. Kor. 3, 17.

V Beli Krajini stoji vas, Dragatuš po imenu. Tamkaj župniku je eden najvnetejših pristašev dr. Šusteršiča — župnik Josip Novak. Kako goreč privrženec tega političkega mrliča je imenovan duhovni gospod, dokazuje dejstvo, da se je lotil na propovednici celo svojega škofa, češ, tudi ta je liberalac, ker dela za spravo med Slovenci! Kdor se priznava za Šusteršičevega somišljenika, o njem ne moremo imeti dobre sodbe. Delovanje mojstra nam pove, kaka je moralna kakovost njegovih učencev in pomočnikov.

Nadučitelj v Dragatušu je tovariš Fran Potokar, ki so ga že preganjali in premetali po deželi, kakor da je ušel samemu Antikristu iz torbe. Celó zgodbo bi lahko napisali o tem nesrečnem trpinu. Naposled ga je nemila usoda vrgla v neusmiljene pesti še župniku Novaku, ki je obenem predsednik krajnemu šolskemu svetu. A Potokar je miren človek, tih in krotak. Nikomur ne bi še lasu skrivil na glavi, kaj li da bi komu hotel zlo! Toda eno napako ima: mož je! Ni cene na zemlji, da bi ga premaknila od prepričanja, ki ga je v njem dozorelo spoznanje in trpljenje! Namesto da bi take moze cenili in ščitili, so jih vse do zadnjega časa na Kranjskem neusmiljeno preganjali. Samo značaj more vzgajati značaje. Ali je bilo Šusteršiču in Kalteneggerju treba značajev? Ne! Zato so jih ubijali.

Tudi Potokarja so udarci zlomili fizično. Kaj ga ne bi, ko pa je tako slabotne telesne konstitucije! Začel je bruhati kri. Bil je bolan vse preteklo šolsko leto in je

imel zaradi tega dopust; le na pritisk okrajnega šolskega nadzornika je obdržal šolsko vodstvo.

Poleg Potokarja poučujeta v Dragatušu še tovarišica Ahačičeva in tovariš Bitenc. Ahačičeva je prebila nevarno operacijo v grlu, nato pa je obolela na težko ozdravljivem sklepem revmatizmu. Do inspekcije nadzornika Opeke je bilo 332 otrok največ pod nadzorstvom in v pouku ene same učne osebe — tov. Bitenca. Pouka je bilo do meseca maja povprečno v I. razredu tri mesece, v II. I in pol meseca in v III. komaj dober mesec. Zaradi pomanjkljivih stanovanjskih in prehranjevalnih razmer je bilo mogoče le par mesecev nastaviti učiteljico Olgo Kraševčevico, begunko iz Gorice. Ena učiteljica (Ahačičeva) je bila in je še sedaj na hrani pri Potokarju — več pa tudi nadučitelj v teh težkih časih ne more storiti. Zaradi že omenjenih stanovanjskih in prehranjevalnih razmer sta se morala dva suplenta odkloniti. Seveda bi bil župnik kot predsednik krajnega šolskega sveta kaj lahko šoli priskočil na pomoč, a on je — zvest svojemu mojstru Šusteršiču — rajši deloval ravno nasprotno: nagajal je in šikaniral, kolikor in kjer je mogel.

Tak je bil položaj na šoli v Dragatušu, ko je prišel tja dne 8. maja t. l. nadzornik Opeka. Namesto da bi šel iskat informacij v šolo, kamor bi morala iti prva njegova pot, se je naslonil na svojega političkega somišljenika Šusteršiča Novaka, ki mu je naslikal razmere na šoli pač tako, kakor je to odgovarjalo barvi, skuhani v njegovem pristanskem loncu.

Na dan nadzorovanja je bilo v šoli navzočih le 89 otrok. Bilo je to na Križovo sredo. Na ta dan je navada, da se otroci na zahtevo župnikovo korporativno udeležijo procesije. Zato morajo otroci že ob 4. zjutraj z doma, in nič čudnega ni, če se jim — izmučenim in lačnim — ne ljubi v šolo, ali pa jih starši tjakaj ne puste. Tega nereda pa ni krivo učiteljstvo, pač pa so ga krivi tisti, ki so nekdanj uvedli to navado, oziroma ki so ukazali, da morajo šolski otroci korporativno k procesiji.

Omeniti moramo še en velik nedostatek dragatuške šole. Nadučitelj ima tam silno tesno in vlažno naturalno stanovanje. Plesnoba mu uničuje opravo, obleko, obutev, ki jo ima spravljeno po raznih pritliklah. Ker nima v stanovanju prostora, ima nekaj malega pohištva — na pr. otroški voziček — spravljen v pisarnici, ki je prostorna soba, pripravljena za IV. razred. Svoj čas je imel tov. Bitenc v tej sobi tri leta stanovanje.

Ko je Opeka prenočil v župnišču pri Šusteršičancu župniku Novaku — saj je Opeka sam Šusteršičanec — je prišel zjutraj k šoli ter pozdravil Potokarja pred šolo s prijaznim nagovorom: »Ali ste Vi voditelj tukajšnje šole?« — Potokar: »Slabo ste naleteli, gospod deželni šolski nadzornik! Danes je procesija, in otrok je le malo v šoli.« — »Kaj procesija!« zarohni vljudni Opeka, »procesija ni nič kriva! Otroci morajo biti v šoli. Saj mi je gospod župnik povedal, da je bilo le okrog 30 otrok pri procesiji.« (Faktično se je procesije udeležilo 70 otrok, kakor je pozneje učiteljstvo imenoma dognalo.) Nato stopi s prezirljivim pogledom v I. razred. Po nekakem poldrugournem nadzorovanju pridvi v voditeljevo pisarnico. Vrata mu kar letijo iz rok. Nad Potokarjem zakriči: »Kakšen nered je na tej šoli! Nobenih uspehov! Najslabša šolana Kranjskem!« — »Ni drugače mogoče!« pripomni Potokar, »dva bolnika na šoli — en sam učitelj ne more delati čudežev.« — »Ako ne morete,« zavpije zopet Opeka z vso silo na bolnega Potokarja, »pa pustite! Pojdite! Bom že jaz napravil red! Otroci nič ne znajo! Kaka nesreča za narod!« — Voditelj pojasnjuje, da se ni dalo suplentov

nastaviti, da je pridržal vodstvo le na pritisk okrajnega šolskega nadzornika. Vse ni nič pomagalo — Opeka je kričal in rolnel dalje ter končno pristavil: »Pa samo tri seje ste imeli!« — »Nisem mogel več«, pripomni Potokar, »bolan sem. Večkrat sem moral v Ljubljano k zdravniku. Kri sem bruhal...« Tedaj se Opeka še bolj razvname: »Kdo Vam je dovolil, da smete v Ljubljano k zdravniku? Če imate vodstvo, ne smete nikamor z doma! Če ne morete — pa pustite!«

Potokar je imel vse uradne spise in zadeve v najlepšem redu, kakor je pokazala naknadna inspekcija okrajnega šolskega nadzornika, toda Opeka je kar metat uradne spise okrog sebe, kritiziral vsevpred, končno pa vrgel oči na Potokarjevo nedolžno opravo, v silo spravljeno v pisarnici. Opekove razjarjenosti ni pomirilo pojasnilo, kako slabe stanovanjske razmere so na šoli. In naposled zvezki! Opeka se je trkal po čelu in kričal: »Kje je bila Vaša glava, da niste zvezkov kar za več let naročili?« Potokar bi moral po Opekovem mnenju vedeti, koliko let bo trajala vojna in bi moral iz svojih dohodkov zalagati za zvezke. Končno je bilo tudi Potokarjevi ovčji naturi dovolj. Vpraša nadzornika: »Gospod nadzornik, ali se bo inspekcija nadaljevala?« — »To Vas nič ne briga!« se zadere Opeka, »to je moja stvar! Če hočem, lahko pridem jutri, popoldan, pojutrišnjem — kadar hočem! To nikomur nič mar!« — In zaloputne vrata za seboj.

Popoldne ni bilo skupne konference, ampak Opeka je obdelal vsakega posameznika med groznim hrupom in vikom. Pač pa je zvečer konferiral v župnišču — par nobile fratrum!

In kaj se je zgodilo drugega dne, na praznik Vnebohoda, to smo povedali že v zadnji številki »Učit. Tov.«! Opeka je izpregovoril v cerkvi na propovednici te-le besede: »Včerajšnja inspekcija je bila zame eden najžalostnejših dni v življenju!«

Iz povedanega je razvidno, da se je nadzornika Opeke slabo političsko razpoloženje stopnjevalo od mrzlega, odurnega pozdrava pred šolo do izbruha jeze in obsodbe na prižnici v cerkvi, kjer se ne sme oglašati beseda navadnega vernika v ugovoru ali protestu, ako se neče izpostaviti nevarnosti, da ga ne prime in ne obsodi posvetna oblast zaradi oskrnjenosti božjega hrama in cerkvenih obredov. Nadzornik Opeka je zlorabil svoj duhovniški stan, da je v hiši Gospodovi podkopal ugled izmučenega in bolnega dragatuškega učiteljstva!

Mi ga seveda ne bodo učili, kaj sme in česa ne sme duhovnik Opeka. Sam se je učil duhovniških ved na visoki šoli v Rimu, kjer so mu prisodili doktorat Svetega pisma. Zato mu bo tudi znano, kaj uči sveta beseda: »Mi vsi se moramo pokazati pred sodnim stolom Kristovim, da prejme vsakdo v svojem telesu, kakor je storil, ali dobro ali slabo.« (II. Kor. 5, 10.) »Ti, ki so delali hudo, pojdejo v večni ogenj!« (Veroizpoved sv. Atanazija.) »Sodba brez usmiljenja tistemu, ki ne izkazuje usmiljenja!« (Jak. 2, 13.) »Človekova jeza ne dela pravice božje!« (Jak. 1, 20.) »Proklet bodi podpihovalec in dvojezičnik, zakaj med mnogimi, ki v miru žive, napravi zmešnjave!« (Sir. 28, 15.) »Jaz pa vam povem, da bo vsak, ki se jezi nad svojim bratom, kriv sodbe!« (Mat. 5, 22.)

Naj premisli torej gospod doktor Svetega pisma citirane svetopisemske stavke, pa z lahkoto spozna, da meri vsa njih ostrost in groza naravnost nanj! Naj si zapiše globoko v dušo božjo besedo: »Začetek vsakega greha je napuh; kdor se ga drži, bo s kletvijo napolnjen in poslednjič ga bo Bog podrl.« (Sir. 10, 15.) In naj pomisli, kar velevala božji glas: »Ne

delajte nič krivičnega v sodbi, pri vatlu in tehtnici in meri!« (III. Moz. 19, 35.) In naj naposled ve, kako sodi Gospod, ki mu naj bi bil on služabnik: »To ljudstvo me časti z ustni, njih srce je pa daleč od mene!« (Mat. 15, 8.)

Mi ga ne sodimo; sodil se je sam, obsodila ga je jeza božja! —

Kako lepo govori sv. Avgustin, ta znameniti cerkveni mož: »Vse kaže ljubezen: glava je nagnjena, da bi te poljubila; roke so razprostrate, da bi te objele; srce je odprto, da bi te sprejelo vase!«

A nadzornik in duhovnik Opeka gre v hišo Gospodovo, kjer vse kaže ljubezen; stopi na propovednico in vpricho glave nagnjene, da bi te poljubila; vpricho rok razprostrtih, da bi te objele, vpricho srca odprtega, da bi te sprejelo vase, da svobodno pot svoji strasti in jezi ter v cerkvenem ornatu razlije med množico naval svoje besnosti, ki je tako divje hrumela nad bolnim učiteljem v dragatuški šoli...

Kje se je še kaj sličnega zgodilo od šolskega oblastnika? Tudi od Opeke bi tega ne pričakovali, ako bi ne vedeli, da sta le Šusteršič in Lampe postavila moža svojega zaupanja in svojega okusa na tako mesto, kjer lahko kot nadzornik in duhovnik izrablja svojo moč in svoje dostojanstvo proti ubogemu učiteljstvu, ki se se maja meseca letos ni moglo in ni smelo braniti! Kolikor pa ni Šusteršičeva in Lampetova metoda brezobzirnosti in zatiranja dovoljno modelirala Opekovi nadzorniških sposobnosti, to je dovršil zli duh aapuha in avtokratstva vsevladnika Kalteneggerja, ki je hotel imeti za izvršujoče organe svoje silovitosti le brezpogojne hlapce!

Dr. Mihael Opeka se je kot deželni (sedaj višji) šolski nadzornik s svojim dejanji popolnoma diskvalificiral ter je dokazal, kakšen ne sme biti noben šolski nadzornik — tudi na bivšem Kranjskem! Učiteljstvo nima do njega nobenega zaupanja in se ne da več od njega nadzorovati! Ako pride Opeka še kam v šolo, pa se mu zgodi to, kar se edino mora zgoditi, da pojde učitelj učilnice! V dobi demokracije in samoodločbe vendar ne more nihče trpeti, da bi kdorkoli ob izvrševanju svojih službenih dolžnosti razbijal in lopotal z vrati, premetal uradne spise in sirovo grmel nad njim, kakor nad svojim brezpravnim in z verigami okovanim sužnjem, naposled pa ga še z vehementnim udarcem pobil — v cerkvi! Če je kdo hlapec — mi nismo več! In četudi abstrahujemo od strokovne usposobljenosti, vsaj toliko socialne izobrazbe smemo zahtevati od javnega funkcionarja, da sklepa iz položaja in razmer na posledice ter išče vzroka sedanjosti in hipnosti v stvarnem stanju in v okolnosti preteklosti, ki so začetek in vir dejanju in utemeljujejo, oziroma opravičujejo dejanski stan! To je zahteva vsakega socialno obraženega, kulturnega človeka — to je torej tudi naša zahteva! Ta zahteva je toliko bolj opravičena, ker ne rabimo v sedanjosti dobi narodnega osvobođenja nikogar več, ki so ga dvignili na vodilno mesto našega kulturnega snovanja nizki instinkti sovražnikov, zatiralcev in zastrupljalcev javne morale in narodne kulture! Saj vendar nismo trpeli in umirali zato, da bi nas še dalje držale za grlo klešče preteklih dni! Staremu sistemu je odbila smrtna ura, nova doba naj spravi v kraj pokolja in pozabe one, ki še dandanes strašijo v njegovem imenu! Ako ni toliko vredna naša bodočnost, potem tudi mi te bodočnosti ne zaslužiimo in moramo s protestom poudariti, da je velika doba dobila majhne ljudi. A mi nečemo, da bi preko našega trpljenja in poniževanja neovirano in nemoteno še nadalje gospodovali nad našo usodo trinoči, ki jim je podpisala nastavni

njegove umetniške reprodukcije, češ, tudi name kaže blede, suhi prst faliranega študenta!

Koliko je tistih, ki bi v spoštovanju in priznanju dvigali umetnika nad vsako diplomu priučenega socialnega stališča!

Cankar je svojo udobno eksistenco žrtvoval slovenski umetnosti. Tako jaka in silna je bila njegova umetniška narava, da je pozabil nase in se ves posvetil pisateljskemu poklicu, preden si je zagotovil košček vsakdanjega kruha. In da je daroval narodu samega sebe, je mogel to storiti samo zaradi tega, ker mu je tako velevala ljubezen do njega!

In kakor je gledal, cenil in tehtal vrednost življenja, tako je odgrinjal njegove vrline in napake, njegova kovanstva in lizunstva, njegovo hinavščino in samežnost, njegovo pravo bistvo in resnično veljavo vsega hotenja in snovanja pred strmečimi očmi, ki takih besed prej in poslej niso bile vajene gledati. Brezobzirnost Cankarjevega peresa je govor njegove močnatosti, ki izvira iz

LISTEK.

† IVAN CANKAR.

V noči od torka na sredo tega tedna je umrl v deželni bolnici v Ljubljani Ivan Cankar, pesnik, pisatelj in dramatik slovenski po milosti božji — kakor pravi običajna fraza. V tem primeru je ta fraza velika istina. Zavedamo se tega, zato pa nas je Cankarjeva smrt zadela z bridkostjo, ki se je polastila vsega naroda in ki je globlje in splošnejše izza smrti Gregorčičeve in Aškercjeve nismo čutili.

Od Erotike, Vinjet, Jakoba Rude, preko Hlapcev in Martina Kačurja, tja do križa na gori in do Podob iz sanj se vije njegova težka, strma, trnjeva pot. Prehodil je to pot s samozavestjo, ki je bila lastna samo njemu in ki je ni zadušil v njem oben vihar zunanega in notranjega sveta. Cankar je bil tako sam svoj, tako izrazita literarna osebnost, ustvarjajoč duh tolike privlačne, samovladne in

odporne sile, da mu enakega in podobnega ne poznamo v slovenski književnosti. Danes ga ni več med nami, in nikogar ni, ki bi mogel vsebinsko in oblikovno izpolniti praznino, kakršna se je odprla na našem kulturnem polju z njegovo smrtjo.

Njegova duša se je potopila do najnižjih globin človeškega trpljenja. Ni bilo bolesti, žali in jada, ki bi jih njegova duša ne sprejela vase kot dediščine vseh ponižanih, izkoriščenih in bednih, darovane njemu, kakor je bil blag in dober, mehak in usmiljen v svojem srcu! Kako hrumi mimo vsakdanjega, povprečnega sveta neopaženo veletok solz bolečin in krvi muk, ki tone v njem široka plast človeštva! Cankarja je potegnil ta veletok s seboj! Plaval je tam, kjer so bili najhujši vrtinci. Brez strahu zaradi sebe samega in brez ozira na to, kaj se utedne zgoditi z njim, je sredi množice, v grozo strahot potepeljene, sočutno srkal vase v polnih požirkih vse krivice in vse žalosti — na stežaj jim je bilo odprto njegovo srce —

ter jih je potem umetniško predelal in analiziral v svojih delih, ki so slika in prilika človeškega ponižanja, mučenja in umiranja! Cankar je bil glasnik trpečnih in žalostnih, glasnik tistih, ki jih krivica in nasilje venčata s trnjevo krono!

Njegova duša se je dvignila do smelih višav človeškega razkošja in njegovih radosti. In ker je svetloba znanilka resnice, ker je upanje perutnica duha, ker je vera mozeg življenja, ker je ljubezen duša čednosti — je svetloba in upanje in vera in ljubezen kakor srebrna struna, ki drhteč in dvigajoč odmeva v rajskolepih glasovih, iz njegove duše izliti v plodove njegovega duha! Svetloba - resnica, upanje - perutnica, vera - mozeg, ljubezen - duša — vseobsežno je resnično življenje, ki ga vidiš pred seboj v nagoti in veličini, ko mu umetnikova roka potegne ves šareni nakit z obličja. In kakor se zrcali to živo življenje v Cankarjevi duši, tako nespačeno odseva iz njegovih umetnin. Nad njimi se križajo in zgražajo tisti, ki jih je strah tvorne sile